

ІНТЕГРАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ВИМІРАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Наталія Душечкіна

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Анотація:

У статті досліджено систему поєднання економічної та екологічної освіти в контексті сталого розвитку. З'ясовано важливість кожної особистості у формуванні загальнолюдських цінностей та екологічного світогляду на основі інтеграції економічної та екологічної освіти. Доведено взаємозалежність між соціально-економічним зростанням країни, станом навколишнього середовища та екологічним світоглядом особистості. Встановлено тісний зв'язок між складними й переплетеними між собою проблемами економічної, соціальної та екологічної сфер.

Ключові слова:

інтеграція; екологічна та економічна освіта; екологічний світогляд; сталий розвиток.

Аннотация:

Душечкина Наталья. Интеграция экономического и экологического образования в измерениях устойчивого развития.

В статье исследована система сочетания экономического и экологического образования в контексте устойчивого развития. Рассмотрена важность осознания каждой личности в формировании общечеловеческих ценностей и экологического мировоззрения на основе интеграции экономического и экологического образования. Доказано наличие взаимозависимости между социально-экономическим ростом страны, состоянием окружающей среды и экологическим мировоззрением личности. Установлена тесная связь сложных и переплетающихся между собой проблем в экономической, социальной и экологической сферах.

Ключевые слова:

интеграция; экологическое и экономическое образование; экологическое мировоззрение; устойчивое развитие.

Resume:

Dushechkina Nataliya. The integration of economic and ecological education in the measurement of sustainable development.

The paper examines the system of combining economic and ecological education in the context of sustainable development. The importance of understanding each person in shaping human values and environmental awareness through the integration of economic and ecological education has been considered. The author has proved the presence of interdependence between the socio-economic growth of the country, the environment and environmental awareness of the individual. A close relationship of complex and interwoven problems of economic, social and environmental spheres has been established.

Key words:

integration; ecological and economic education; environmental outlook; sustainable development.

Постановка проблеми. Однією з особливостей перехідного періоду українського суспільства кінця ХХ – початку ХХІ століття є поява теорії сталого розвитку, автором якої є англійський дослідник, провідний економіст Світового банку Герман Дейлі, який першим логічно обґрунтував термін «сталий розвиток» як гармонійний, збалансований, безконфліктний прогрес усієї земної цивілізації.

У 1987 році Міжнародною комісією з навколишнього середовища і розвитку сформульоване нове поняття «сталого розвитку», як розвитку, що має забезпечувати потреби як нинішнього, так і майбутнього поколінь із метою задоволення їх власних потреб, але без завдання шкоди довкіллю. Таке формулювання є базовим для багатьох країн.

Аналіз ідеї сталого розвитку, яка була офіційно проголошена в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., виявив наявність взаємозалежності між соціально-економічним розвитком країни і станом довкілля. Саме тому Концепція сталого розвитку постала як наслідок об'єднання трьох основних складників: економічного, соціального та екологічного.

Пріоритетами сталого розвитку держави визнано: економічне процвітання як забезпечення умов якості життя та раціонального споживання матеріальних ресурсів; охорона довкілля зі збереженням природних ресурсів для майбутніх поколінь; соціальна справедливість для забезпечення рівних можливостей із метою досягнення матеріального, екологічного й соціального благополуччя; раціональне ресурсокористування для забезпечення правових гарантій раціонального використання всіх видів ресурсів; формування ефективної державної

політики щодо подовження тривалості життя й стабілізації чисельності населення України; надання гарантій для одержання безперервної освіти громадян; міжнародне співробітництво як активна співпраця з усіма країнами в їх економічному, соціальному та екологічному процвітанні [9, с. 59].

Але за останні 30 років досягти рівноваги між економічним ростом, соціальною спільнотою та станом навколишнього середовища ще не вдалося.

Проблема полягає у тому, що сьогодні спостерігається дисбаланс складних і переплетених між собою проблем в економічній, соціальній та екологічній сферах, розв'язання яких можливе на основі реалізації стратегії переходу суспільства до збалансованого розвитку, який розглядається «...як розвиток країни, коли економічне зростання, матеріальне виробництво та споживання, а також інші види діяльності суспільства реалізуються в межах, які визначаються здатністю екосистем до відновлювання, поглинання забруднення й підтримання життєдіяльності нинішніх і майбутніх поколінь» [7, с. 93].

Стає очевидним наявність тісного зв'язку не тільки економічної та екологічної сфер, а й системи освіти, яка дає підґрунтя для розв'язання порушених проблем.

Економічний розвиток держави та соціальний запит у різні часи вели до певних змін і зрушень у змісті та структурі системи освіти.

Досягти консенсусу можна тільки на основі екологічного світогляду кожної особистості, формування якого стає можливим завдяки інтеграції економічної та екологічної освіти, про

що неодноразово йшлося в міжнародних і державних документах.

На Міжурядовій конференції з освіти в галузі навколишнього середовища (Тбілісі, 1977) уперше розглядалася концепція екологічної освіти [10, с. 5–30]. У Концепції, яку прийнято у 2001 р., екологічний світогляд розглядається як один із головних важелів у розв'язанні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасної України [11]. У Концепції розвитку економічної освіти України, яку прийнято в 2003 р., головною парадигмою вважається розвиток економічної сфери, що зумовлений характером життєдіяльності людини, її світоглядом і соціальною поведінкою [12]. Ця інтеграція у процесі формування екологічного світогляду й розглядається як соціальна та екологічна складова стратегії сталого розвитку. Формування екологічного світогляду особистості є основною метою побудови системи освіти та підготовки громадян із високим рівнем еколого-економічних знань, що підкреслено в Законах України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (1991), у посланні Президента України до Верховної Ради «Україна: поступ у XXI століття. Стратегія економічної та соціальної політики на 2000-2004 рр.» (2000), «Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» (2013) тощо.

Формулювання цілей статті. Метою статті є встановлення зв'язків між складними та переплетеними проблемами економічної, соціальної та екологічної сфер, дослідження взаємозалежності соціально-економічного зростання країни, стану навколишнього середовища та формування екологічного світогляду на основі інтеграції економічної та екологічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перед українською освітньою спільнотою та широкою громадськістю сьогодні постає важливе завдання: створення відповідних умов для освітньо-виховної та світоглядно-моральної соціалізації молоді у складних економічних умовах функціонування сучасного світу.

У період переходу до ринкових відносин проблема економічної освіти виявилася надзвичайно актуальною. Над означеною проблемою працювали українські та російські дослідники, зокрема М. Александрова, Г. Балашов, С. Беяков, О. Богачов, С. Дятлов, Н. Зіннуров, В. Зуєв, Т. Лапіна В. Чекмарьов та інші. У працях названих науковців економічна освіта розглядається як складна соціально-економічна система, у якій переважає галузь економіки. Автори вважають, що перед системою економічної освіти постає завдання професійної підготовки молоді до життя та самореалізації у сучасному фінансово-економічному середовищі, а також становлення світоглядно-ціннісних, морально-етичних засад розвитку особистості.

Як зазначає Т. Лапіна, «однією з головних ланок побудови ефективної системи економічної освіти є професійна підготовка майбутнього

фахівця, що передбачає формування й розвиток економічних знань» [4, с. 56].

На нашу думку, економічні знання у процесі підготовки економістів, підприємців, фахівців бізнесових структур невіддільні від їх світогляду, зокрема й екологічного. Відповідно, розпочинати еколого-економічну освіту потрібно з підготовки спеціаліста, обізнаного зі змістом економічних та екологічних проблем довкілля.

Отже, сучасна економічна освіта є однією з умов формування особистісних і професійних компетенцій людини, необхідних для її самореалізації, і має носити не тільки вузькоспеціалізований, а й загально-світоглядний, особистісно-діяльнісний характер.

У зв'язку з цим розширюються межі застосування екологічних знань в економіці й постає проблема інтеграції основних напрямів економічної та екологічної освіти.

Інтеграція екологічної та економічної освіти здійснюється на основі визначення цілей, завдань, принципів, які формують умови конструювання змісту економічної освіти, що безпосередньо пов'язана зі змістом екологічної освіти та розглядається у взаємозв'язках суспільства, людини і природи, а також використання економічних знань у процесі вивчення впливу екологічних та техногенних ситуацій на виробництві.

Сучасні українські вчені А. Бегека, В. Бондаренко, О. Плахотник, А. Філіпченко досліджували ефективні напрями еколого-економічної освіти. Результати їх досліджень свідчать про відсутність розробок із методики формування системи екологічної та економічної освіти, інтеграції їх еколого-економічного змісту й використання студентами набутих умінь у природоохоронній діяльності в організації чи на підприємстві.

Саме тому екологічну й економічну освіту ми розглядаємо як два елементи однієї структури, які є взаємопов'язаними й взаємодоповнювальними, об'єктом дослідження яких постає система «суспільство–природа».

Стає очевидним, що аналіз порушеної проблеми потребує розкриття сутності екологічної освіти, біля витоків якої стояли науковці О. Захлебний, І. Зверев, І. Суравегіна. Вони побудували систему змісту екологічної освіти в середній школі, розробили її мету, завдання та принципи, розглянули процес формування відповідального ставлення школярів до природи в теорії і практиці екологічної освіти.

З огляду на зазначене вище, метою екологічної освіти в унісон із думкою В. Онопрієнка є «формування особистості, яка володіє новою екологічною свідомістю, екологічним світоглядом, згідно з яким людина має взаємодіяти зі світом природи на основі розуміння його законів, співпрацювати з природою, а не керувати нею». Екологічна освіта у вищій має бути різноплановою у професійній підготовці фахівців і базуватися на збалансованому поєднанні різних підходів

(біологічного, технологічного, соціологічного) і вимірів (екологічного, соціально-економічного, соціокультурного). Продовжуючи цю думку, науковець підкреслює, що «Екологічна освіта третього тисячоліття має стати необхідною складовою гармонійного, екобезпечного розвитку» [8, с. 75–93].

Вислів автора підтверджує нашу думку про необхідність інтеграції основних напрямів економічної та екологічної освіти.

Такої думки дотримується й С. Совгіра, яка вбачає педагогічний процес у комплексному й адекватному розвитку ставлення особистості до світу.

Сьогодні екологічній освіті приділяється надзвичайна увага, що пов'язано з намаганням уберегти людство від екологічної катастрофи, відновленням порушеного балансу між суспільством і природою. С. Совгіра зазначає, що «... сучасні кризові явища в освіті, які пов'язані з перетворенням світоглядних позицій суспільства, гальмують пошук шляхів розв'язання проблеми збалансування відносин у ланці «людина–природа» [13, с. 23].

Значний внесок у формування теоретичних засад екологічної освіти було зроблено наприкінці ХХ століття, про що йдеться у спільній доповіді з охорони навколишнього середовища. У ній метою екологічної освіти визнається необхідність ознайомлення населення зі складним станом довкілля й необхідністю здійснення власної діяльності та розвитку з метою узгодження її з навколишнім середовищем.

У ХХІ ст. зростає інтерес науковців, педагогів, психологів, філософів до проблеми взаємодії суспільства і природи (П. Бачинський, Г. Білявський, Г. Бондар, В. Борейко, В. Вербицький, Е. Гірусюк, Н. Грейда, В. Гуцол, Н. Демешкант, Г. Денисик, В. Каленська, І. Костицька, В. Крисаченко, І. Лобачук, О. Локшина, М. Моїсєєв, В. Назаренко, Н. Ольхова, В. Онопрієнко, Н. Пустовіт, М. Самойленко, С. Совгіра, В. Шарко). Науковці вважають екологічну освіту основним чинником гармонізації взаємостосунків у системі «суспільство–природа».

На думку В. Вербицького, нині на освіту покладається першорядна відповідальність за формування екологічного світогляду особистості, тому недостатньо використовувати лише рівень рецептивного пізнання, тобто засвоєння знань за допомогою інтерпретації, поданої іншою людиною, а постає потреба в розвитку активного пізнання, коли суб'єкт під керівництвом педагога розвиває власні можливості до самостійного навчання, використовуючи різні джерела знань [1, с. 6–8].

Як зауважив Г. Денисик, удосконалення процесу розвитку екологічної освіти – досить актуальна проблема. Крім неї, на його думку, є ще ряд проблем у цьому напрямі, а саме: незабезпеченість кадрами (в екології не слід «розпорошуватися», а працювати більш цілеспрямовано, і тоді підготовка екологів буде

якіснішою); освітянський консерватизм (особливий стан, у якому з відведених п'яти років навчання чотири витрачається на підготовку бакалавра, і лише один рік на підготовку спеціаліста); підготовка бакалаврів (підготовка бакалаврів повинна проходити не у вищих навчальних закладах, а в загальноосвітніх школах, коледжах тощо); еколог-педагог і еколог-конструктор (подальша градація цих двох напрямів підготовки екологів можлива залежно від потреб практики); поступовий відхід від «застарілих новацій» (відмова від суцільної комп'ютеризації вишів – студенти працюють здебільшого в Інтернеті, який повинен бути скрізь).

Г. Денисик дійшов загального висновку, що «спочатку необхідно розібратися в самій системі освіти, її організації, обрати оптимальний варіант, а тоді й усе інше – плани, програми, методичні рекомендації, посібники та підручники будуть іншими: зрозумілішими, дохідливішими і їх буде значно менше» [2, с. 98–99].

Дослідниця О. Локшина розглядає напрями розвитку екологічної освіти, у якій відбувається екологізація кожного навчального предмета та навчального середовища з погляду охорони довкілля, де відбувається процес встановлення тісного міжпредметного взаємозв'язку та взаємозалежності [5, с. 19–20].

Дослідження І. Костицької показали, що в Україні ще є не розв'язана проблема формування в особистості гармонійних взаємин у системі «суспільство–природа» у неперервному навчально-виховному процесі.

Усе, зазначене вище, доводить, що проблема необхідності екологізації всіх сфер життя, а особливо економіки, у формуванні екологічного світогляду особистості на сьогодні не є абсолютно новою. Головним результатом інтеграції економічної і екологічної освіти є екологічний світогляд, який дослідниками розглядається під різним кутом зору, а саме: «через поведінку людини у природному середовищі, систему екологічної освіти, екологічну вихованість та мислення...» [14, с. 26]. Дослідники бачать в освіті один зі шляхів подолання екологічної кризи, але її роль у цьому процесі ще остаточно не визначена й потребує подальшого аналізу. Водночас, науковці одноставні в думці, що формуванню екологічних якостей особистості приділяється недостатня увага.

На думку В. Курила, вплив людського чинника на виробництво, науку й техніку визначається «насамперед, уже не фізичними й духовними потенціями працівників, а їхніми науковими знаннями, оволодіти якими людина може через систему освіти» [3, с. 34]. Подібною є думка О. Черникової, яка зазначає, що на особливу увагу заслуговує проблема виховання екологічно грамотного, високоморального та здорового покоління, здатного до існування й розвитку у складних умовах середовища. Ця проблема має розв'язуватися шляхом

екологізації сучасної науки та освіти, перегляду змісту, форм і методів навчання [16, с. 13].

На думку А. Степанюка, актуальним завданням формування світогляду особистості є «...будування стосунків з іншими жителями Землі на основі сучасного розуміння природи, які тісно пов'язані зі свідомістю людей, рівнем їхньої освіченості та вихованості, із пріоритетами їхніх моральних цінностей, які сформувалися в сучасному суспільстві» [15, с. 6].

О. Молотова зазначає, що світогляд є соціокультурним явищем. «Його формування відбувалося (і відбувається зараз) під впливом чинників соціокультурного розвитку людини, насамперед, особливостей пізнання світу та діяльності в доквітлі» [6, с. 7].

Як бачимо, екологічний світогляд особистості формується поступово під впливом природного й суспільного середовища, у процесі практичної діяльності індивіда, під впливом ряду виховних педагогічних чинників. Ці умови забезпечуються світоглядною спрямованістю національної освіти, зокрема економічної та екологічної.

Аналіз наукових розробок авторів довів, що завдання екологічної та економічної освіти полягає в тому, щоб кожна особистість могла усвідомити пріоритетні загальнолюдські цінності, сформувати власний світогляд, що стає можливим в умовах поєднання цих основних напрямів. Сутність інтеграції сформульована нами в таких положеннях:

1) наявність гуманістичної конверсії освіти з відмовою від жорсткої орієнтації на виняткове обслуговування потреб держави;

2) інтегроване оцінювання якості освіти в поєднанні з індивідуальними характеристиками, притаманними особистості, показниками організації освітнього середовища й функціонування освітніх систем;

3) формування екологічного світогляду у плані отримання знань, що входять до кола життєдіяльності соціуму.

Отже, саме освіта, як джерело знань, як система впорядкування інформаційних еколого-

економічних потоків, здатна підготувати особистість до нового сприйняття економічних важелів, екологічних перетворень, до системи постійних, безперервних змін у навколишньому просторі, до еколого-пізнавальної активності майбутніх фахівців у сфері економічного виробництва, а також сформулювати екологічний світогляд відповідно до вимог сьогодення.

Висновки. Аналіз проблем в економічній, соціальній та екологічній сферах засвідчив наявність між ними зв'язків і дисбалансу, усунення якого можливе на основі реалізації стратегії переходу суспільства до збалансованого розвитку. Досягти консенсусу можна на основі екологічного світогляду кожної особистості, формування якого стає відбувається завдяки інтеграції економічної та екологічної освіти, де об'єктом дослідження є система «суспільство–природа».

Екологічний світогляд розглядається нами як один із головних важелів у розв'язанні надзвичайно гострих екологічних і соціально-економічних проблем сучасності. Інтеграція екологічної та економічної освіти здійснюється на основі постановки цілей, завдань, принципів, які визначають умови конструювання змісту економічної освіти, яка безпосередньо пов'язана зі змістом екологічної освіти та розглядається у взаємозв'язку суспільства, людини і природи. У зв'язку з цим розширюються межі застосування екологічних знань в економіці й виникає проблема інтеграції основних напрямів економічної та екологічної освіти.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми інтеграції економічної та екологічної освіти та проблеми формування екологічного світогляду. Серед перспективних напрямів, які потребують подальшого вивчення, можна визначити такі: формування екологічного світогляду студентів економічних спеціальностей у вищих навчальних закладах, розкриття основних методів формування системи екологічної та економічної освіти, інтеграції їх еколого-економічного змісту.

Список використаних джерел

1. Вербицький В. В. Формування практичного розуму цілеспрямованого учня (з досвіду сталого розвитку позашкільної еколого-натуралістичної освіти). – К.: Деміур, 2002. – 232 с.
2. Денисик Г. І. Еколог – педагог і еколог – конструктор / Г. І. Денисик // Екологія: наука, освіта, природоохоронна діяльність : матер. Міжнар. наук.-практич. конф. – К.: Наук. світ, 2007. – С. 98–99.
3. Курило В. М. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки: монографія / В. М. Курило, В. П. Шепотько. – К.: Деміур, 2006. – 430 с.
4. Лапіна Т. Формування економічного мислення у студентів-фахівців економічного профілю / Тетяна Лапіна // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – 2011. – № 1. – С. 55–58.

References

1. Verbyts'kyi, V. V. (2002). *Formation of the persevering student's practical mind (from the experience of the continued development of out-of-school ecology and nature education)*. Kyiv: Demiur. [in Ukrainian].
2. Denysyk, H. I. (2007). *Teacher-ecologist and engineer-ecologist*. Ekolohiya: nauka, osvita, prirodoohoronna diyalnist': proceedings of International scientific and practical conference. Kyiv: Nauk. svit. [in Ukrainian].
3. Kurilo, V. M. (2006). *Education in Ukraine and scientific-technical and social progress: history, experience, lessons: monograph*. Kyiv: Demiur. [in Ukrainian].
4. Lapina, T. (2011). *Formation of economic thinking in students of economic specialty*. Nova pedahohichna dumka: naukovo-metodychnyi zhurnal. 1. 55-58. [in Ukrainian].
5. Lokshina, O. I. (1999). *Development of ecological*

5. Локшина О.І. Розвиток екологічної освіти в західноєвропейських країнах // Біологія і хімія в школі. – 1999. – № 6. – С. 18–21.
6. Молотова О. М. Філософсько-методологічний аналіз процесу трансформації сучасного екологічного світогляду: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук: спец. 09.00.09 «Філософія науки» / О.М. Молотова. – К.: 2006. – 19 с.
7. Нестеренко В.В. Стратегічні пріоритети збалансованого розвитку України / В.В. Нестеренко, Н.М. Фоміна // Регіональні екологічні проблеми Черкащини в контексті переходу до збалансованого розвитку України: матер. V обл. молодіж. наук.-практ. конф. / упоряд. Н.М. Фоміна. – Черкаси: Вертикаль. Видавець ПП Кандич С.Г. – 2009. – С.92 – 93.
8. Онопрієнко В. П. Екологічна освіта в системі підготовки сільськогосподарських кадрів / Володимир Онопрієнко. – К.: Знання України, 2010. – 307 с.
9. Охорона навколишнього природного середовища в Україні 1994-1995 / Міністерство охорони навколишнього природного середовища та ядерна безпека України. – К.: Видавництво Раєвського, 1997. – 95 с.
10. Охрана окружающей среды: проблемы просвещения: сборник; пер с фр. Т.К. Черемухиной, С.К. Розова; ред. и послесл. А.Г. Воронова. – М.: Прогресс, 1983. – 352 с.
11. Про концепцію екологічної освіти в Україні : Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України №13/6-19 від 20.12.2001 р. / Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України - № 7, квітень, 2002 р.
12. Про концепцію розвитку економічної освіти в Україні: Рішення Колегії Міністерства освіти і науки України №12/7-4 від 04.12.2003 р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart82/idx82748.htm>.
13. Совгіра С.В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах: дис. ... доктора педагогічних наук: 13.00.04 / Світлана Василівна Совгіра. – Луганськ, 2009. – 567 с.
14. Совгіра С.В. Сутність і структурні компоненти екологічного світогляду особистості / Світлана Василівна Совгіра // Екологічний вісник. – 2010. – № 4. – С. 26–28.
15. Степанюк А.В. Про світоглядні орієнтири сучасної молоді // Шлях освіти. – 2002. – № 1. – С. 6–9.
16. Черникова Е.В. Подготовка будущих учителей биологии к формированию экологической культуры старшеклассников : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Елена Васильевна Черникова. – Одесса, 2004. – 283 с.
- education in Western European countries. Biologia i himia v shkoli. [in Ukrainian].
6. Molotova, O. M. (2006). *Philosophical and methodological analysis of the transformation process in the modern ecological worldview: abstract of thesis for the degree of Candidate of philosophical sciences: specialty 09.00.09 "Philosophical sciences"*. Kyiv. [in Ukrainian].
7. Nesterenko, V. V. (2009). *Strategical priorities of the balanced development of Ukraine. Rehional'ni ekolohichni problemy Cherkashchyny v konteksti perehodu do zbalansovanoho rozvytku Ukraine: Proceedings of V Regional youth scientific-practical conference. Cherkasy: Vertikal'. Vidavec' PP Kandich S.H.* [in Ukrainian].
8. Onoprienko, V. P. (2010). *Ecological education in the system of agricultural workers' training*. Kyiv: Znannya Ukraine. [in Ukrainian].
9. *Environmental protection in Ukraine in 1994-1995*. (1997). Ministerstvo okhorony navkolyshn'oho pryrodnoho seredovyscha ta yaderna bezpeka Ukraine. Kyiv: Vydavnytstvo Raevs'koho. [in Ukrainian].
10. *Environmental protection: problems of enlightenment: collection of works*. (1983). Translated from French by T.K. Cheremukhina, S.K. Rozova; Ed. and afterword A.G. Voronova. Moscow: Progress. [in Russian].
11. *About the conception of ecological education in Ukraine: Decree of the Collegium of Ministry of Education and Science of Ukraine №13/6-19 dated 20.12.2001*. (2002). Informatsiynyi zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukraine. [in Ukrainian].
12. *About the conception of ecological education development in Ukraine: Decree of the Collegium of Ministry of Education and Science of Ukraine №12/7-4 dated 04.12.2003*. Retrieved from: <http://www.uazakon.com/document/fpart82/idx82748.htm>. [in Ukrainian].
13. Sovhira, S. V. (2009). *Theoretical and methodical grounds of future teachers' ecological worldview formation in higher educational institutions: thesis for the degree of Doctor of pedagogical sciences: 13.00.04*. Luhansk. [in Ukrainian].
14. Sovhira, S. V. (2010). *Essence and structural components of personality's ecological worldview*. Ekolohichniy visnyk. 4. 26-28. [in Ukrainian].
15. Stepanjuk, A. V. (2002). *About the worldview orienting points of modern youth*. Shlyakh osvity. 1. 6-9. [in Ukrainian].
16. Chernikova, E. V. (2004). *Training of future biology teachers for the formation of high school students' ecological culture: thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.04*. Odessa. [in Russian].

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:
Душечкіна Наталія Юріївна
 Уманський державний педагогічний
 університет імені Павла Тичини
 вул. Садова, 2, м. Умань,
 Черкаська область, 20300, Україна
 doi:10.7905/нвмдпу.v1i12.863

Надійшла до редакції: 08.05.2014 р.
 Прийнята до друку: 19.05.2014 р.